

procedures. The book is written in a precise and clear style, well organized at each level. The explanations of translation concepts are clear, concise, and the examples are enlightening.

In conclusion it should be mentioned that the book is appropriate for a wide audience, but it will be of a particular interest to scholars engaged in translation studies, to translators for translation practice, and to language educators who want a working knowledge of translation techniques to be used in the classroom and to inspire language learners to choose and pursue translation as their University major and future career.

Olga Byessonova (Donetsk, Ukraine)

Available 1 October 2013.

МІЖСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Рецензія на монографію :

Гнатюк, Л.Я. Технології міжперсонального спілкування у міжкультурній взаємодії : [монографія] / Л. Я. Гнатюк. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2013. – 336 с.

Із розвитком антропоцентричного підходу до мови дослідження комунікативних та прагматичних її аспектів є характерним для провідних напрямів сучасної лінгвістики. Одним із них є, безперечно, й лінгвокультурологія. У межах цього напрямку на першому плані постають дослідження концептів як елементів національної лінгвокультури в їхньому зв'язку з національним менталітетом у різних комунікативних просторах. Лінгвокультурний підхід – це закономірний крок у становленні антропоцентричної парадигми гуманітарного, зокрема лінгвістичного знання, оскільки лінгвокультурний концепт вербалізує національний дух народу, дозволяючи виявити особливості ментального світу того або того етносу, пізнавати культуру народу на різних етапах її розвитку. Культурні концепти є антропоцентричними, оскільки зорієнтовані на духовність, суб'єктивність і внутрішній світ носія етнічної свідомості.

Монографію «Технології міжперсонального спілкування у міжкультурній взаємодії» (далі ТМСМВ) присвячено вивченню та опису принципів, правил, критеріїв ефективного спілкування в різних комунікативних просторах. Любомира Ярославівна Гнатюк зосередила свої дослідницькі зусилля навколо зіставлення особливостей організації міжособистісного спілкування у різних лінгвокультурних просторах, що видається важливим у сучасних умовах глобалізації та поширення міжнародних контактів в усіх сферах життя.

Актуальність дослідження зумовлена застосуванням комплексного аналізу одиниць ефективної міжособистісної інтеракції, зокрема засобів імпліцитного інформування для досягнення запланованого перлокутивного ефекту. У рецензованій монографії приділяється належна увага узагальненню вербальних і невербальних виявів інтерперсональної комунікації в різносистемних мовах, зокрема в українській, англійській, польській, встановленню спільного та відмінного в такій комунікації. Ці проблеми досі не були предметом пошуку науковців, тому актуальним стає вивчення етноспецифіки застосування комунікативних правил спілкування, зважаючи на те, що національно-культурні чинники окремо взятого мовленнєвого середовища істотно впливають не лише на елементи комунікативного коду, а й на процес комунікації з усіма її складниками – принципами, максимами, правилами спілкування, комунікативними стратегіями і тактиками. За словами авторки рецензованої роботи: *«Оригінальність опрацювання проблеми мотивована динамічними змінами у функційній прагматично налаштованій новітній лінгвістиці щодо сприйняття поваги як правильної, ефективною й успішною міжособистісною комунікацією, переорієнтації ціннісних орієнтацій у суспільно-орієнтувальній практиці від індустріального типу до інформаційного, а в XXI столітті – до гуманістичного. З одного боку, її особливий перебіг впливає на усі сфери суспільного життя, сприяє формуванню позитивного іміджу*

держави як міжнародного партнера, включаючи дотримання міжнародних норм у сфері прав людини; з іншого, на макрорівні покращує якість життя громадян завдяки поліпшенню міжособистісних стосунків у різних сферах суспільного життя» [ТМСМВ 2013: 275].

В аналізованій монографії уперше простежено спектр надзвичайно важливих проблем, що стосуються ефективності інтеракції у міжкультурному спілкуванні, зокрема розглянуто вияв прагматичних її аспектів у слов'янських і германських мовах: українській, англійській, польській із простеженням спільного і відмінного та встановленням імплікатур міжособистісної комунікації. Любомири Гнатюк зазначає: «...польська мова у дослідженні виступає як проміжна між східноєвропейською (українською) і західноєвропейською (англійською), що обумовлено низкою історичних, географічних і культурних чинників. Крім того, в англійській мові акцентується увага на національно-культурній специфіці окремо взятого англословного середовища, британського, у зіставленні з американським лінгвокультурним простором зокрема» [ТМСМВ 2013: 11].

Любомира Ярославівна намагалась – і небезуспішно – будувати свої аргументи стосовно різних типів дискурсів міжособистісної взаємодії з метою вияву їхніх функційно-комунікативних особливостей. Зіставлення вербальних і невербальних виявів, спрямованих на визначення найсуттєвіших комунікативних жанрів (КЖ) побутових дискурсів у кожній із аналізованих мов, окреслення іронії як найвищої форми імпліцитного інформування, а також визначення провідної ролі іронічних висловлень серед інших технік ефективної міжперсональної інтеракції – повністю зреалізовані. До всього позитивного додамо й те, що авторка вміло синтезувала різні погляди на техніки інтеракції й переконливо довела, що в кінцевому результаті, зіставлення моделей комунікативної поведінки мовців в україномовному, польськомовному, британському лінгвокультурних просторах та англословному (американському) середовищі сприяє вияву етноспецифіки прагматичних чинників інтерперсональної взаємодії. У світлі цього аспекти міжкультурного міжособистісного діалогу мають не лише теоретичний характер, а й суто прикладний вимір, зокрема у побутових дискурсах. Практичний характер такого зіставлення полягає в піднесенні взаєморозуміння та запобіганню виникненню комунікативних невдач.

Монографія складається зі вступу, трьох розділів з відповідними підрозділами, висновків, післямови, списку використаної літератури, списку використаних джерел, додатків, схем, таблиці та переліку умовних позначень. Відповідно до завдань [ТМСМВ 2013: 7-12] вибудовано структуру основної частини роботи. Розділи та підрозділи логічно підпорядковані основній меті, кожний розділ завершено висновками. Між собою розділи пов'язані своєрідними скріпами. У першому розділі авторка анонсує поняття, на які спирається та які розробляє у наступних розділах. Наприклад, у першому розділі скурпулянтно проаналізовано комунікативний кодекс з усіма його складниками. У другому розділі Любомирою Гнатюк розроблено типологію комунікативних жанрів (КЖ) побутових дискурсів на підставі найважливіших етикетних максим, а також на основі імплікатур дискурсу, про які йдеться у першому розділі [ТМСМВ 2013: 53-62]. У третьому розділі досліджено механізм створення імпліцитної інформації в різних формах комічного, в іронічних висловленнях, зокрема [ТМСМВ 2013: 215-230]. У післямові [ТМСМВ 2013: 275-280] надано теоретичні та практичні результати здійсненого дослідження, окреслено перспективи подальших зіставних розвідок у контексті етнічних культур. У такий спосіб авторкою створено своєрідний науковий континуум. Допоміжним засобом унаочнення отриманих результатів дослідження слугують додатки, схеми і таблиця.

Засадничі положення, пріоритети рецензованої праці системно представлені в першому її розділі «Особливості організації комунікативного коду в міжособистісному спілкуванні» [ТМСМВ 2013: 13-79]. Проведений аналіз сучасних прагмалінгвістичних концепцій ефективної міжперсональної взаємодії, дозволив авторці висвітлити основні поняття дослідження, до складу яких входять не тільки прагмалінгвістичні терміни зразка *ілокуція*, *імплікатура*, *амбівалентність*, *комунікативний кодекс*, *інтенція*, *кооперативний принцип*,

етикетний принцип, максими, а й лінгвокультурологічні терміни, як-от: етнос, ендемічність, етноспецифіка. Поряд із обґрунтуванням комунікативних ресурсів інтерперсональної взаємодії; механізмів міжособистісної інтеракції, принципів і критеріїв спілкування, встановлено й схарактеризовано основні ознаки прагматичних аспектів контакту, схарактеризовано методика дослідження прагматики опосередкованих ілюцій.

Розгляд вербальних і невербальних виявів міжперсональної взаємодії в зіставному аспекті у другому розділі «Дискурс як глобальна одиниця організації комунікативного коду» [ТМСМВ 2013: 80-189] уможливив отримання даних про особливості відповідних лінгвокультур як важливих чинників ефективної міжперсональної взаємодії у міжкультурній комунікації. На широкому тлі фактичного матеріалу дослідниці вдалося виявити самотні національно-культурні особливості реалізації комунікативних максим у різних комунікативних жанрах побутових дискурсів. Так, Любомира Ярославівна робить акцент на тому, що: *«...в українській ментальності превалує максима скромності як своєрідна реалізація КЖ меж між особистісної сфери в дискурсі такту»* [ТМСМВ 2013: 182]. Вона звертає увагу на те що, *«...максима скромності є в основі реалізації етикетної максими такту в українському мовленнєвому середовищі в порівнянні, наприклад, з мовленнєвим середовищем британським, американським чи польським, де традиційно ввічливішим вважається прийняти комплімент на свою адресу, висловлюючи за нього вдячність, ніж взагалі відхилити його. В іншому випадку ноторичне відхилення похвали чи компліменту вважатиметься порушенням максими такту. Власне, таким чином у культурі цих мовленнєвих середовищ реалізується компромісне погодження максими скромності з максимою згоди»* [ТМСМВ 2013: 183]. Стосовно більшого індивідуалізму польської лінгвокультури у порівнянні із українською [ТМСМВ 2013: 183], то така теза видається спірною, адже за умов існування нової незалежної України акцент на самоідентифікацію її громадян теж посилюється.

У монографії аналізуються й особливості реалізації максими такту у різних лінгвокультурах. Так, у польській лінгвокультурі у випадку наукових титулів «підноситься» титул доктора до професора зазвичай для підлабузництва» [ТМСМВ 2013: 184]. Не залишається поза увагою авторки – концепт приватне життя. В монографії акцентується приватність британської картини світу, схильність британців до стриманості у дискурсі вияву уваги, в КЖ симпатії, на відміну від товариської відкритості, яскраво вираженої комунікативної толерантності, високої компліментарності щодо оточення в американському мовленнєвому середовищі [ТМСМВ 2013: 180]. Цікавим є також роздуми щодо позиціонування мовчання як засобу ігнорування в ситуаціях, коли адресант образився на адресата в аналізованих лінгвокультурах [ТМСМВ 2013: 182].

Розглядаючи етноспецифіку досліджуваних лінгвокультурних просторів як неодмінний складник комунікативного кодексу, авторка монографії, аналізує лінгвокультурні явища й показує їхні вияви в різних мовах у подібних ситуаціях, а також встановлює спільні та відмінні площини реалізації комунікативних інтенцій і корелятивність / некорелятивність використовуваних мовних ресурсів. Відзначається схильність британців до стриманості на відміну від яскраво вираженої відкритості й комунікативної толерантності щодо оточення в американському просторі, а також схильність українського соціуму до експліцитних форм міжперсональної взаємодії, тоді як носії інших досліджуваних лінгвокультур налаштовані на імпліцитні засоби інтерперсональної інтеракції.

Заслуговує схвалення також прагнення авторки монографії застосувати структурний аналіз принципу ввічливості та встановити способи реалізації ввічливості в комунікативних жанрах побутових дискурсів. Щоправда, чомусь тут Любомира Гнатюк не використала ґрунтовних напрацювань Марії Конюшкевич, у яких з урахуванням психолінгвістичних критеріїв досить глибоко прокоментовано цей принцип. Крім того, в окремих місцях спостерігається певна лаконічність в обґрунтуванні КЖ побутових дискурсів. Більша

кількість ілюстративних прикладів досліджуваних лінгвокультурних просторів значно б актуалізувала викладену інформацію.

На особливу увагу заслугове з'ясування авторкою монографії у третьому розділі особливостей імпліцитної реалізації комунікативних намірів у простеженні взаємодії інтенцій адресанта різних типів амбівалентності. Любомира Гнатюк аргументує відмінність різних засобів непрямого інформування для реалізації стратегії натяку, з'ясовує різноманітні механізми творення підтекстової інформації, окреслює іронію-ефект як найвищу форму імпліцитного формування і визначає роль іронічних висловлень серед інших технік ефективної міжособистісної взаємодії. Також вона виявляє специфіку опосередкованого інформування через зіставлення моделей комунікативної поведінки мовців у різних лінгвокультурних просторах. Імплікатури, що виникають унаслідок порушення кооперативного принципу взаємодіють з підтекстом, оскільки несуть більше інформації, ніж міститься безпосередньо в тексті. У такий спосіб, як слушно зазначає дослідниця, імплікатури спілкування постають одним з оптимальних реалізаторів категорії оцінки в імпліцитних висловленнях, що безперечно, сприяє ефективності міжперсональної інтеракції. Зіставлення етноспецифіки реалізації стратегії натяку, зокрема застосування різних форм комічного в споріднених і неспоріднених мовах – українській, польській, британській та американському варіанті, уможлиблює вияв і спільних рис, і встановлення низки істотних відмінностей. Авторка акцентує увагу на тому, що *«...в усіх лінгвокультурах зафіксовано чітке позиціонування стратегічної іронії як ключового засобу імпліцитної реалізації негативної оцінки. Однак, виявлено й деякі розбіжності. Наприклад, сарказм чи добродушне кепкування меншою мірою притаманні британській та американській лінгвокультурах в порівнянні з україномовним та польськомовним простором. В англomовних соціумах надається відчутна перевага іронії-ефекту зі стратегічною амбівалентністю»* [ТМСМВ 2013: 279].

Вирізняємо й ще один важливий, доведений до логічного кінця аспект дослідження – досить ґрунтовно і вичерпно проаналізовано іронію із застосуванням критичного осмислення широкого загалу наукової літератури: еволюція іронії від Гомера до сучасності, від розуміння іронії як стилістичного літературного натяку, до її розуміння як найвищої форми імпліцитного – іронії-ефекту.

Привабливим постає уміння Любомири Гнатюк відстоювати власні погляди, вступаючи в наукову дискусію з традиційними підходами, зокрема в інтерпретації різних форм комічного в прагмалінгвістичному, функційно-комунікативному ракурсі. Прагматичний функційно-комунікативний підхід дослідження уможливив виокремлення іронії ефекту як мовленнєвого прагматичного феномену з-поміж інших явищ з групи комічного – сарказму чи доброзичливого кепкування. Сарказм чи доброзичливе кепкування, в яких насмішка є відкритою, а не прихованою в мовленнєвій імпікатурі, як це має місце в іронічних висловленнях, порушують елементарні етикетні норми і, за твердженням Любомири Гнатюк, не слугують піднесенню ефективності міжперсональної взаємодії.

Монографія викликає низку міркувань, дискусійних роздумів, оскільки присвячена одному з надзвичайно актуальних питань сучасної науки, дослідженню прагматичних моделей міжособистісного побутового спілкування з усіма складниками їх реалізації в умовах міжкультурної комунікації. У цілому теоретичні виклади, тези, постулати, власні міркування належно аргументовані відповідним фактичним матеріалом з художньої літератури українських, польських, британських та американських митців слова. Хоча інколи теоретичні положення потребують докладнішого осмислення, підтвердження конкретним фактичним матеріалом, особливо в тих випадках, коли авторка намагається простежити відмінності у виявах лінгвокультури у досліджуваних мовах. Проте висловлене побажання не знижує загального враження від аналізованої монографії.

Дослідження Любомири Гнатюк, безперечно, постає актуальним і науково-потенційним, оскільки новими виступають цілісна концепція інтерперсонального

спілкування з виявом закономірностей його репрезентації у різноструктурних мовах, характеристика різних виявів комунікативних правил у різних лінгвокультурних мовленнєвих середовищах як маркерів меж норми, що визначають ефективність міжособистісної взаємодії. Вдалим видається розмежування між іронією як імпліцитним мовленнєвим феноменом – *іронією-ефектом* та іронією як стилістичним чи драматичним прийомом. Новим є також розмежування КЖ побутових і формальних дискурсів міжособистісного спілкування в різносистемних мовах.

Дослідження Любомири Гнатюк є вагомим внеском у розробку проблем прагмалінгвістичного напрямку лінгвістики. У ньому вперше комплексно визначено механізми оптимізації інтерперсональної мовленнєвої взаємодії в суспільному контексті, що дозволяє зробити спілкування максимально ефективним у міжкультурному просторі. Віримо в те, що аспекти міжособистісного та міжкультурного спілкування стануть об'єктом дослідження ще не однієї наукової розвідки Любомири Ярославівни Гнатюк.

Світлана Кремзикова (Донецьк, Україна)

Available 26 September 2013.

KONFRONTATYWNY OPIS CZASOWNIKÓW SŁOWIAŃSKICH

Рец. на кн. :

Бранко Тошович. *Трансакционал русскогo и сербскогo / хорватскогo / бошнячкогo языков.* – Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2009. – 263 pp.

Praca *Transakcjonalność w języku rosyjskim i serbskim/chorwackim/bośniackim* Branko Tošovića stanowi kontynuację publikowanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego serii monograficznych opracowań dotyczących specyficznej (zwłaszcza dla języków słowiańskich) kategorii czasownika określanej jako tzw. rodzaje akcji (czynności). Przygotowana w ramach projektu *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słotwórczą Aktionsarten w językach słowiańskich* książka została napisana w języku rosyjskim. Rozpatrywane są w niej możliwości przekładu rodzajów czynności języka rosyjskiego oraz języka serbskiego, chorwackiego i bośniackiego. Zdaniem autora, w obrębie tej kategorii (*Aktionsart*, способ глагольного действия) niezbędne jest wyróżnienie akcjonalności jako kategorii na tym samym poziomie taksonomicznym, co aspektualność. W pracy kategoria *Aktionsart* badana jest w dwóch kierunkach translacyjnych: z języka rosyjskiego na języki wymienione w tytule oraz w kierunku odwrotnym.

Jak wiadomo, pod pojęciem „rodzaje akcji” („rodzaje czynności”) rozumie się zwykle semantyczno-słotwórcze klasy (grupy) czasowników połączone na zasadzie wspólnoty znaczeń kwantytatywno-czasowych wyrażanych przy pomocy afiksów (por. ros. шуметь oraz зашуметь, пошуметь, отшуметь, нашуметь, нашуметься, расшуметься). Wszystkie derywaty przedrostkowe oznaczają ten sam proces, co czasownik wyjściowy, podstawowy (шуметь), jednakże każdy z nich charakteryzuje czynność z pewnej strony, to znaczy posiada dodatkową atrybucję. A zatem czasowniki derywowane, odnosząc się do określonych sposobów przejawienia się czynności (akcji), wyrażają ten sam proces, co czasowniki, na których bazie one powstały, konkretyzując jednakże ten proces z punktu widzenia wyrazistości i charakterystyki (określoności) temporalno-kwantytatywnej (por. choćby *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык*, в 2-х томах, Под общей ред. А.Н. Тихонова, Р.И. Хашимова, Москва, «Флинта», 2008, т. 2, str. 30).

W pracy tej w centrum uwagi znalazły się – z jednej strony – czasowniki języka rosyjskiego, a z drugiej strony – języka serbskiego, chorwackiego i bośniackiego (boszniackiego). W tym momencie pewne obiekcje merytoryczne może wzbudzić potraktowanie bez szerszego komentarza jako równoprawnych członów (fragmentów) porównania, obok rosyjskiego, materiału trzech języków południowosłowiańskich uznawanych współcześnie za języki standardowe (krótkie